

ért akarja egy neves amerikai kiadó megjeleníteni a világ legelső összehasonlító irodalomtörténeti folyóirata: az *Acta Comparationis Litterarum Universarum* (Kolozsvár, 1877–1888) feldolgozását a lap nemrég megtalált archív levelezése és dokumentációja alapján? (T. Szabó Levente beszámolója); Mennyiben ösztönzik vagy gátolják a közösségi-kulturális tényezők a mai Küküllő menti falvak gazdálkodási hatékonyságát? (Szabó Á. Tőhötöm monográfiája); Mi módon és mennyire tudják választóikat mozgósítani a Kárpát-medencei magyar kisebbségi pártok? (Székely István Gergő); Hol tart a romániai magyar egyházak „önátvilágítása” és az ügynökkérdés társadalmi vitája? (Oláh Sándor, Pál János, Stefano Bottoni); Miféle újabb tanulságokkal szolgálhat Marosvásárhely 1990-es „véres márciusa” egy minden eddigénél teljesebb dokumentáció és az interetnikus konfliktusok legújabb nemzetközi irodalmának fényében? (László Márton–Novák Csaba Zoltán: A SZABADSÁG TERE.) És végül: Hogyan működött a cenzorok „minőségbiztosítása” és továbbképzése, s vajon mennyire volt informális vagy „kézivezérelt” a román cenzúra? (Kiss Ágnes.)

Ex oriente lux – quod erat demonstrandum.

Nóvé Béla

MÚLTÜTKÖZÉSEK

Nóvé Béla: *Múltunk, ha szembejön.*

Önkényuralmi emlékeink

Noran Libro, 2013. 258 oldal, 2800 Ft

A rebellis

Mi mást is tesz a múlt? Folyamatosan szembejön: hiába is próbálnánk átmenni a túloldalra, elénk ugrik, és nyelvet ölt ránk. És mi történik ilyenkor? Erről szólnak e kötetbe gyűjtött, többnyire az utóbbi bő évtizedben megjelent írások.

Nóvé Béla egyszerre krónikása és szereplője a felidézett önkényuralmi éveknek. Amikor találkozik e múlttal, benne az egykori fiatalemberrel is, saját maga miatt nem kell feszengenie. Igaz, aki csak a szövegek stílusára figyel, azt lehetné, hogy idős ember írta, mívesen csiszolt mondatokból rakosgatva. De aki a tartalmára,

rögtön észreveszi, hogy ugyanazt a fiatalembert olvassa, aki a 70-es, 80-as években lazán szembe-sétált a közrettegett és köztudomásul vett rendszerrel. És aki valójában akkor is komolyabb volt, mint a korszak infantilizált felnőttei. Nóvé hűséges maradt egykori ifjú, kócos önmagához és azokhoz az elvekhez, melyek a nyolcvanas évek ellenzékét, illetve a rendszerváltást hajtották. Ez a hűség – szó lesz még róla – nála afféle categoricus imperativus.

A szerző mint tanú és krónikás érzékletesen világítja meg például a Kádár-kor besúgóinak és tartótisztjeinek működését saját kiadású korai szamizdatjának történetével (*Az IRATTÁRSÓPRÉS SZOMORÚSÁGA*, 2000). Négy évvel az illegális *Beszélt* első számának megjelenése előtt, 1977-ben, kirúgott diákként albérlétezve, magányosan adta ki egy maga illusztrálta meseparaboláját, melyben egy bizonyos „Vörös Patkány” tartja rettegésben „Megapiskosz” városát. A 21 éves apa által kisfiának ajánlott és száz példányban elosztogatott könyv titkosszolgálati utóéletének felidézésével támasztja alá az ügynökiratokkal kapcsolatos álláspontját.

Más írásai a demokratikus ellenzék tagjai között már társakra lelt szamizdatozót mutatják be, így az Orwell *ÁLLATFARM*-jának 1984-es fordítása, illusztrálása, kötése, terjesztése körüli bonyodalmakat, Menzel-filmbe illő iróniával és derűvel, de pontosan érzékeltetve a maguknak kialakított szabadság kis exterritóriumán csetlő-botló szervezkedők körötti félelmetes és nevetéges világot is (*SZÉLJEGYZETEK EGY BELÜGYI JELENTÉSHEZ*, 1999). Ennek folytatása a *CENZÚRAVITÁK A '80-AS ÉVEK MAGYARORSZÁGÁN* (2011), mely egyrészt távolságtartó és informatív történeti ismertetőt ad a címben jelzett témáról és általában is a nyilvánosságért folytatott küzdelemlről, másrészt élményszerű helyszíni tudósítással is szolgál az 1985-ös Európai Kulturális Fórum idejére Eörsi István lakására szervezett ellenfórumról.

Nóvé mindeközben egyetemista volt, és diákként is aktív mozgalmár. Egy hibás múltidéző mondat helyreüteseként szánta rá magát, hogy 26 év távlatából öntudatosan és önironikusan feltárja, hogyan kezdeményezett a bolsevik birodalom kis tartományában egy olyan békemenetet, amely szovjet leszerelést is követelt (*A FÜGGETLEN BÉKEMOZGALOM KEZDETEI*, 2007). Mindezt 1981-ben, amikor – ezt már hadd tegyem én hozzá – a hazai rockélet színe-java (Szörényi,

Bródy, Demjén) felsorakozott az ellenrendezvényként sebtében összetrombitált szovjetbarát KISZ-békegyűlés színpadán. Amikor az emberek túlnyomó többségéhez semmiféle információ nem juthatott el egy elszánt diákcsoport betiltott kezdeményezéséről és az azt indokoltá tevő SS–20-as szovjet rakétákról. A tájékozottak körében ismeretlen diákmozgolóadás felidézése a magyarországi szovjet atomarzenál ismertetésével és egy volt NDK-beli atombázisról készült háborzongató helyszíni tudósítással kiegészülve így válik igazán megvilágosító erejű történetfeltárássá.

A szerző renitens magatartása nem a gorbacsovi szétesés korára esett – amely többek közt a lakitelekés és Bibó-kollégiumi kezdeményezések hátterét adja később – hanem a brezsnyevi–andropovi „kis hidegháború”, a szükségállapot Lengyelországból érkező nyomasztó értesülések időszakára. Amikor pedig megkezdődik az enyhülés, Nóvé talál magának totális diktatúrát a keleti határon túl: szolidaritással fordul a zsarnokságban túszként rekedt erdélyi magyarok felé. Ennek része volt a HATÁR/IDŐ/NAPLÓ című, számukra és róluk – Tódor Alberttel közösen szerkesztett – szamizdat (ERDÉLYI KRÓNIIKA – EGY SZAMIZDAT LAP MEMENTÓJA, 2001). A lap 1987 tavaszától két éven át az egyetlen olyan rendszeres hazai periodika volt, amely friss, cenzúrázatlan híreket hozott a terror és nyomor sújtotta Romániáról, a faluromboló tervekről vagy a menekültválságról. A Nyugaton, Magyarországon és Erdélyben egyaránt terjesztett szamizdat lap híreire gyakran támaszkodtak a Helsinki Szövetség vagy az Amnesty International jelentései is, miközben ezek magyar fordításai meg épp e folyóirat hasábjain jelentek meg elsőként.

A kötet első száz oldala a nyolcvanas évekről szóló személyes visszaemlékezésként is olvasható, ám mint ilyen igencsak töredékes, hiszen nem esik szó benne a krónikás egy sor egyéb illegális tevékenységéről (Szegényeket Támogató Alap, diák-önkormányzati mozgalom, Dialógus békecsoport, a *Mozgó Világ* betiltása elleni aláírásgyűjtés, erdélyi segélyakciók stb.). Erről részben előző gyűjteményes kötetéből lehetett értesülni (A KATALÁN TORONY. Új Mandátum, 2003). De félelem nélküli folyamatos szabad létezését személyes tanúként igazolhatja az azt távolról figyelemmel kísérő, öt évvel fiatalabb egyetemi hallgatótárs, e sorok írója is.

E könyv történész, publicista és dokumentumfilmes szerzője unikum volt és maradt. 1956-ban született, így a demokratikus ellenzék meghatározó alakjainál nagyjából annnyival fiatalabb, mint amennyivel idősebb a Fidesz-alapítóknál. Se nem népi, se nem urbánus: kívül áll ezen a szerinte „*ostobán, átkosan*” megosztó ellentétén. Számára erdélyi magyarokkal „szolidarizálni” nem magyarkodás, a demokratikus ellenzékben ténykedni vagy a nacionalista önámítást leleplezni nem hazaárulás, a szocializmus lényegét feltárni pedig nem idejét múlta bakafántoskodás. Akkor, a nyolcvanas években ez még így volt természetes. Őt magát pedig azóta is az a „bibói maxima” motiválja, amit könyve zárómondataként idéz: „*hogy ne kelljen szégyelljünk magunkat nálunk sokkal különb elődeinkhez és utódainkhoz képest*”.

A FORRADALOM ÁRVÁI

Nóvé egykori merészségeinek számlájával a rendszerváltás után akár „a kasszánál” is megjelenhetett volna, ő mégis felhagyott a politizálással, és maradt inkább krónikásnak. Úgy tűnik, a régebbi múltban is leginkább saját elő- és mintaképei érdeklik, azok, akik felismerték, hogy „*jónak lenni jó, csak úgy magamagáért, még akkor is, ha jutalmul két lábbal taposnak a gyomrukba érte*”. Vagyis 1848 és 1956 neves és névtelen hősei. Az utóbbiakkal foglalkozó történeti munkái élesen világítanak be eddig homályban maradt történelmi zugokba. Valódi reveláció például az '56-os disszidens kamaszok sorsát idéző két írása (A FORRADALOM ÁRVÁI, 2012 és MENEKÜLTÁRÁCSONY, 1956, 2011). A témát éveken át több országban kutatta levéltárakban, interjúkat készített, emlékiratokat és magánleveleket gyűjtött, mígnem kirajzolódott a kép egy történelem által megcibált életű sokezer kamaszcsoportról, melynek tagjai közül sokan többéves hazátlan hányódás után végül az amerikai hadseregbe vagy a francia idegenlégióba menekültek a nyomor elől. (A mintegy ötszáz, '56-ban fiatalokként emigrált magyar idegenlégiós közül szám szerint 258-at azonosított. Róluk jelenleg is dokumentumkötetet állít össze, dokumentumfilmet forgat.) Szívszorító, ahogy a diktatúrában felnövő, majd a szabadságért harcoló (pontosabban: felelőtlenül harcolni engedett) vagy kisebb „ballhék” retorziójától tartó kamaszok szintén a hazájuk függetlenségéért küzdő arabokkal és vietnamiakkal kerülnek szembe, olyan

háborúban, melyekhez annyi közülük van, mint a Duna menti „Szuez”-hez érkező szovjeteknek; mindezt a finoman szólva is szabadsághiányos katonai drill keretei között. Nem véletlen, hogy, mint a szerző kiemeli, minden harmadik-negyedik légiós történetében visszatérő motívum: a szökés. A hazaszökök nagy részétől azután a magyar állambiztonság veszi el azt, amijük még maradt, a tisztességüket, besúgóvá zsarolva őket. Akadnak felemelő mozzanatok is, így a „*forradalom árváinak*” sokezernyi nyugati örökbefogadása, az ausztriai magyar középiskolai hálózat sikertörténete vagy épp az angliai bányászszövetség gondoskodása és ösztöndíjai a tömegével érkező vājrtanoncoknak. Ezzel együtt kevés torokszorítóbb történetet olvasni annál, mint amilyen az el- vagy hazamenekült fiatalok 1956-os karácsonyai, vagy az, ahogy a magyar állambiztonság csapdájá várja itthon a könynyűszerrel zsarolható zsákmányt: hazatántorgó családtalan gyerekeket, akiket a kádári honvágygerjesztő propaganda még ál-Szabad Európaadással is csalogatott. Nővé történészi munkásságának kimagasló teljesítménye az '56-os menekült fiatalok történeteinek egybegyűjtése és tárgyilagosan szívbemarkoló feldolgozása.

Egészen más volumenű, de hasonlóan mellbevágó egy kis leletmentés: egy alig húszéves túlteljesítő zárkaügynök jelentéseinek kései feltárása. Hiszen az 1956-ban még Széna téri kamasz népfelkelő „Csorba” a börtönben sorra felnyomja a raboknak plusz kenyeret adó emberséges börtönőr, továbbá Bibó Istvánt, Göncz Árpádot, Széll Jenőt vagy Mérei Ferencet, amiért „*a fiatalokat tanítja, istápolja, mások ügyében bátran közbenjár*” (Bibó 100-54-48, 2011). Vagyis bőséges ellentételezését adja saját aljasságának, hiszen – miképp a szerző megjegyzi – mindezzel „*akarva-akaratlanul a börtönszolidaritás, a valódi bajtársiasság és a forradalom iránti hűség krónikása*” lesz.

A múlt latrinája

Olvasható itt négy olyan régebbi írás, mely a szerző már említett, korábbi gyűjteményes kötetében is megjelent, így a másodközléstől különös hangsúlyt kap. Ezek maguk is a múlt részei, és ahogy jönnek szembe, még mindig eleven, sőt sajnálatosan fokozódó aktualitásukkal hoznak zavarba. Mert a szerzőnek, ha ön maga miatt nem is, helyettünk, a kortárs nemzedékek

helyett már annál inkább van oka szégyenkezni. A négyből három írás ugyanis írásuk idején (1990, 1999, 2000) arra figyelmeztetett, hogy mi vár ránk, ha nem leszünk képesek megbirkózni a múlttal, Trianonnal, a Kádár-korral és ezen belül is az ügynökügyekkel. Ma pedig, tizen-, sőt huszonhárom évvel utóbb azzal szembesítenek, hogy a helyzetten azóta is csak rontottunk.

Mintha erre hívná fel a figyelmet a címlapfotó is, egy pesti utcakép 1956 novemberéből: dőlőben elakadt lámpaoszlop, leszakadt villanyvezetékek és egy járdán veszteglő villamosroncs között az emberek úgy sietnek dolguk után, mintha mindebből mit sem látnának. Hozzászórtak, hogy átgázol rajtuk a történelem, meg hát nem is akarják látni, ami körülöttük, velük és általuk történik. Jobb oda se nézni; „*a túlélés: amnézia*”, olvassuk a könyvben a fanyar Markó Béla-sort. De miképp az átemelt három cikk sugallja, nagyobb a baj annál, mintha mindössze ügyet sem vetnénk a múltra: mi *mást* hazudunk magunknak a helyére.

A legrégebbi írásban (FANTOMFÁJDALOM ÉS JEGESPRIZNIC – TRIANON 70. ÉVFORDULÓJÁRA, 1990) a Raffay Ernő elfogult Trianon-könyve keltette aggodalom fogalmazódik meg, vagyis hogy az új történelmi „*elrugaszkodási pont*”, a szabadság adta esély ellenére „*a sokszor feladott történelmi lecke*” ismét „*megemészttelen marad*”. Nos, beigazolódtott: azóta sem vagyunk képesek (egyelőre?) „*múltbeli bűneink és ostobaságaink meghaladására*”.

A korábban említett AZ IRATTÁRSÓPRÉS SZOMORÚSÁGÁ-ban (2000) Nővé az ügynökakták sorsáról folyó vitához szól hozzá a rá jellemző körültekintéssel és humánnummal, „*sem a kérlelhetetlen erkölcsi vészbírákkal, sem a feltétel nélkül megbocsátókkal*” nem érte egyet. Inkább – a hivatásos állománylista nyilvánosságra hozatala mellett, de az ügynöklisták közzététele előtt – a megfigyelő ügynökök és megfigyelték különalkujára, eseti mentesítésekre is lehetőséget adó törvényt javasol. „*Mélyseges mély a múltnak latrinája* – olvassuk –, *s nem volna bölcs dolog abból – derítés nélkül – ismét egy jó adagot a Dunába engedni.*” Lehet, hogy a javaslat megvalósítása körülményes lett volna, ám mérget vennénk rá, hogy nem ezért nem került be a közbeszédbe. Inkább azért nem, mert túl ésszerű, túl humanus és túl eredeti. (Ez ugye 13 évvel ezelőtt íródott...)

A harmadik írás témáját olyannyira időszérűnek vélte a szerző, hogy az mostani könyve élére került, a címe pedig kötetcímzévé lépett elő (ÖNKÉNYURALMI EMLÉKEINK – AVAGY AZ EMLÉKEZET ÖNKÉNYURALMA, 2003). „Eltérő korok, egymással élesen ellentétes rezsimiek és ideológiák nemritkán kísértetiesen hasonló nosztalgiát képesek kiváltani, ami a személyes vagy politikai elfogultságoknál jóval atavisztikusabb lelki szükségletet sejtet” – szögezi le, miközben sorra veszi, hogyan próbálják különféle eredetű nosztalgiáink és öncsalásaink át hazudni a kádári múltat. Meggyőzően mutatja be a múlttal való szembenézés képtelenségét egykori növendékei, a felnőttként újra találkozó állami gondozottak szívszorító példáján, akiknek különben épp legsikeresebbike harcol legkonokabban a nevelőotthoni előélet családi bevallása ellen. Nem vigasztaló, hogy mindezzel mi magyarok nem vagyunk egyedül, hogy annyi „feldolgozatlan trauma után e térség legtöbb nációja ma szűkülve »regresszál«, s ha tehetné, végleg visszabújna ezerszer toldott-foldott kamaszkori önműtszába”, ami „nem csoda – éppen csak lehangelő”. A jelenség fő okának azt tartja, hogy e kelet-európai népek nem estek át azon az 1945 utáni fejlődésen, mely Nyugaton nemcsak jólétet, de modern politikai közönségeket teremtett, és az európai integráció önkéntes vállalásáig vezetett. Kérdés, hogy mindez behozható-e, ám az biztos, hogy „végzetes öncsalás lenne e nyomasztó történelmi »versenyszínház« elől megint egyszer a múltba hátrálni, historikus ábrándokban, talmi nosztalgiákban keresve kárpótlást köznapi kudarcainkért”. Vagyis arra akarta rávenni tíz évvel ezelőtől (!) olvasóit, hogy kezdjék el építeni „a derítőt” ama bizonyos latrinához.

Ám ahhoz azóta még a tervek sem készültek el, erre utal legalábbis az idén, 2013 tavaszán írt szerzői AJÁNLÁS azzal a megállapításával, hogy „a közösségi emlékezet a rendszerváltás óta nemhogy tisztult volna, csak még kuszább és ellentmondásosabb lett”, és erre rezonál a kötet utolsóként közölt, zárószónak tekinthető opusa is (SZIGORÚAN NYILVÁNOS!, 2012), Szőnyei Tamás TITKOS ÍRÁS című könyvének bírálata. Az irodalmi életet átszövő állambiztonsági hálózat működését feltáró munkáért hálás recenziens kifejti, hogy noha „mélyseges morális adósságcspadába jutottunk a rendszerváltás óta”, tenni még éppen volna mit: nem kell más hozzá, mint „némi bátorság, ész és lelkiismeret, hogy a tényekkel, egymással és időnként a tükörrel

szembenézzünk. A többi: a valóság mámoros újrafelfedezése, a kölcsönös belátás, méltányosság és feloldozás – arányos katarziszadagokban, ahogy épp megérdemeljük –, talán már jönne magától”.

Rejtőzködő fondok feltárói

A múlttal való birkózás közben a szerző persze nincs egyedül: ezt tanúsítja a kötet utolsó harmada is, történészek munkáiról írott kritikák sorával. Ezekből a recenziók recenziója a bírált művek zömének ismerete nélkül is átérzi, miért dobogtatja meg NóvÉ szívét, ha például értő kezek gondosan lehántják a rárakódott réteget az egyházakba (AZ AFCESEL, AZ ÁVO ÉS AZ ÁEH – TITKOSZOLGÁK MEGKÉSETT TANUSÁGTÉTELE, 2010) vagy az irodalmi életbe beépült szolgálatok működéséről (SZIGORÚAN NYILVÁNOS!, 2012), és ebből újabb adalékok derülnek ki önmagunkról.

Különös izgalommal tölti el a szerzőt ez is, ha kollégái a Kádár-korról vagy a rendszerváltásról szóló személyes beszámolókat hoznak a felszínre („ELHUNYT KORSZAKRÓL JÓT, VAGY...”, 2008, GYÁSZMUNKA VAGY HALOTTI TOR?, 2009). Ami nem csoda, hiszen maga is a kortárs emlékezetkutatás, az „oral history” évtizedek óta elkötelezett munkása, amit közel száz életút-interjúja és tucatnyi dokumentumfilmje tanúsít; több írásában is épp e műfaj módszertani és etikai dilemmáit boncolgatja.

NóvÉ Bélát kiemelten érdeklik a külföldi magyarok. Tanulmányos, alapos referátumban veszi végig az emigrációkutatás módszertani problémáit és a teendőit (REJTŐZŐ FONDOK, ELTŰNŐ TANÚK, 2012), majd méltatva mutat be olyan kitételeket, melyek szerzői vállalták a vázolt akadályok lebirkózását.

Jóllehet ezek az írások elsősorban a múlt feldolgozásáról szólnak, de a recenzió áttételén keresztül sok érdekes adalék szűrődik át magáról a múlttól is, így e bírálatok olvashatók akár a korábbi cikkekből kirajzolódó közelmúlttörténet folytatásaként is.

Egy szép könyv szépséghibái

Néhány szó a kötetről magáról. Ismert a kiadó anyagi helyzete, így örömteli, hogy az NKA által támogatott kiadást szerkesztő (Vásárhelyi Júlia) és korrektor (Helmecci Hédi) is gondozta (máshol előfordul, hogy mindkét feladat a szerzőre hárul), ami nyilván szerepet játszik abban, hogy a könyvben kevesebb a hiba, mint amihez a mai

kiadványoknál általában hozzászoktunk. Ami mégis van, az nagyrészt jelentéktelen, így például az, hogy a különben mutatós könyv címlapján a nagybetűvel kezdődő főcím alatt az alcím következetlen kisbetűsséggel, már-már tanácstalanul lebeg. (Borítóterv: Szepesi Szűcs Barbara.) Szintén lényegtelenek az elütések vagy azok a szerzői figyelmetlenségek, melyeken a kiadó is átsiklott, például hogy *méltatlan* szerepel *méltatlankodó* helyett (27.), *középkori* jezsuitákról esik szó *kora újkori* helyett (67.), olyan függelékre történik többször is utalás, amely csak az eredeti közlés helyén létezhetett, itt nincs (96., 97.), hogy *Irányi Dánielt* olvashatunk a 12. pont megfogalmazójaként *Irinyi József* helyett (158.), vagy hogy Litván György neve egy interjúkötet szereplői és az onnan kimaradtak között is felbukkan (195–196.). Az már kissé zavaróbb, hogy egy bizonyos Fekete Sándor a Kádár-rendszer egészen korai (1956 decembere körüli) propagandistái között olvasható (130.). Tisztázni kellett volna ugyanis, hogy névazonosságáról van-e szó, új életrajzi adalékról, avagy véletlenül keveredett ide a Kádár-rendszert 1976-tól valóban népszerűsítő közismert író és főszerkesztő, aki azonban – eddig úgy tudtuk – ama kezdeti időkben még ellenálló volt.

Vannak azonban valóban bosszantó hiányok is. Ilyen, hogy nincs névmutató, és – legfőképpen – hogy hiányoznak a képaláírások. Igaz, előbb-utóbb rájövünk, hogy azokat furcsa módon a kötet végére dugták – tévesen TARTALOM címszó alatt (250.) – olyanféle apró betűs jegyzékbe, amilyenekben máshol a képek forrásait szokás felsorolni. Még érthetlenebb, hogy egyes képek elbitangoltak, az 1985-ös budapesti kulturális ellenfórumról szóló például az 1987–89-es erdélyi szamizdatot taglaló fejezetben húzta meg magát, azt pedig még a jegyzékből sem tudjuk meg, hogy kik láthatók a fotón, pedig éppen ez lenne az érdekes. Így felesleges képekre pazarolni a festéket.

A múlt mint jövő

Az önkényuralmi múlt nemcsak úgy jöhet szembe, hogy megtörténtétől távolodunk bár időben, de hatása még velünk marad, folyvást „halkan belelépünk”. Ez is kínos, de közben reménykedhetünk, majdcsak túlmutunk rajta egyszer. Nem, az önkényuralmi múlt időben is közeledhet. Mint fenyegető jövő...

A szerző az elveihez végig hűséges Szabó Zoltánról írt szép írásában, mely a kötet legújabb darabja (SZABÓ ZOLTÁN 100 +/-?, 2012. december) nem csak azt mutatja ki, hogyan kopik ki a közös emlékezetből az egyik legkiválóbb XX. századi magyar írástudó. Egy ponton a higgadt elemző szerepéből kilépve, immár a jövőért aggodva fakad ki arról, mennyire hiányzik Szabó elvhűsége „*itt és most, ahol egy önhitt, sarlatán, hatalomnániás elit egy megroggyant ország maradék reményét, túlélési esélyeit pusztítja naponta észbontóan csattogó harci zászlók alatt – melyekre egykor maga írta fel a legtisztább erény, a hűség büszkén magyaritott nevét*”.

*

Hogy mennyi valójában az esélyünk az önkényuralmi múlt-jövövel szemben, ezt nehéz pontosan felmérni. Talán attól is kicsit több a korábrinnál, hogy kormányzati amnéziafelelősök és pénzzel bélelt felejtésügyi programok korában támad egy kiadó, mely olyan szerző műveit közli, aki tisztán és tisztességesen beszél a múlt-ról. Akinek e teljesítménye hovatovább a nyilvánosság határait feszegető egykori szamizdatos ténykedésével állítható párhuzamba.

Lőrinc László

A MEGTARTÓ

Scheiber Sándor emlékezete

A Scheiber Sándor Gimnázium és Általános Iskola kiadása, 2013. 220 oldal

A Scheiber Sándor (1913–1985) születésének centenáriumára kiadott kötet a nevét viselő budapesti gimnázium és általános iskola kiadványa. Mindössze 300 példányban jelent meg – exkluzív kötet ez tehát, s aligha jut el minden-hová, ahová jó lenne, ha eljuthatna. De ez voltaképpen nem baj, a lényeg, hogy megszületett a könyv. Az ilyen mű, ha egy ideig csak szűk körben mozognak is példányai, előbb-utóbb kifejti majd hatását. Tartós, újra s újra vissza lehet térni hozzá. Az ugyanis, ami benne koncentrálódik, fontos marad.